

A Tiszától a Tiszáig

RESZLETEK A DR. ARANYI SÁNDORRAL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSBŐL

Az alább következő történet nem teljes. Sem tér, sem idő nincsen szó szerinti ismertetésére. A vele megesett dolgokat dr. Aranyi Sándor orvos ezredes — a Súlyom-per egyik életben maradt vádlottja — mesélte el nekem és a mikrofonnak. Rehabilitációja után egészen nyugdíjba vonulásáig a csográdi szülőtthon főorvosa és a megyei tanács tagja volt. Életének 75. évében 1982. július 12-én hunyt el. Hangját azonban őrzik a magnetofonkazetták egyik fiókom mélyén. Talán egyszer alkalmam lesz, hogy az egész megdöbrentő történetet kötetben tárjam az olvasó elé. Talán... Ha nem sikerül, akkor majd valaki pár évtized elmúltával elindítja a magnetofont és teljes egészében leírja azoknak a katonahősöknek a történetét, vértanúhalálát, kiknek legtöbbszörül — ki tudja miért — ma még mindig hallgat a krónika.

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDORVOS SZÁZADOS

Mielőtt emlékeim elbeszéléséhez fognék, előre kell bocsátanom, hogy az nem történelmi visszaemlékezés. Körülényeim folytán a történelmi kútfők tanulmányozására nem volt lehetőségem. Csak olyan eseményeket említek, amit átéltem és azok szenvedő alanya voltam. A velem történtek miatt bizonyos szubjektivitást el nem kerülhettem, mert átéltem ezt a korszakot. Így csupán élményeimmel és elsősorban tanúvallomással szolgálhatok.

Az egyéni állásfoglalásomhoz, annak megértéséhez, néhány személyes adat feltárása szükségeltetik, hogy érthető legyen egy úgynevezett középszintű orvosi személyiségének fejlődése.

Nagyapám 48-as tiszt volt, majd Abony mezőváros első főjegyzője. Gyermekait Kossuth tiszteletének szellemében nevelte. Apám jogászdoktor volt, és az első világháborúban tartalékos századosi rangot ért el. Az őszirózsás forradalomban a szolnoki nemzetőrség parancsoka, majd a Magyar Vörös Hadsereg megalakulásakor egyik alegységét vezényelte. A szolnoki csatában fején és lábán sebesült meg. Koponyasérülése következtében hallása megromlott. Az ellenforradalom ideje alatt üldözték, majd vörös múltja miatt az előléptetésből kizárták. A szolnoki gimnázium, majd a Debreceni Orvostudományi Egyetem elvégzése után a Budapesti II. számú Női Klinikára kerültem. A belém nevelt történelemszemléletemet csak megerősítette az itt szerzett tapasztalat. A klinikán 1939-ig dolgoztam. Itt a hitleri hatalom Németországi növekedésével párhuzamosan egyre inkább a sváb és a német származású orvosok kerültek előtérbe. Ez a folyamat Tóth István professzor halála után felgyorsult. A klinika sváb adjunktusa vette kezébe a hatalmat. Titkos Volksbundtag volt. Több alkalommal kifejezte nézetét a rebellis magyarok megrendszabályozásáról. Március 15-ét nem engedte megünnepelni. Úgy éltünk ott, mint

nagyapáink a Bach-korszakban. Ezt a kiváló adjunktust Batizfalvi Jánosnak hívták. Valóban örültem tehát ilyen előzmények után, amikor behívtak katonai szolgálatra, mint tartalékos orvos hadnagyot. Egyévi csapatszolgálat után lettem a Királyhágó úti Honvéd Tisztikórház nőgyógyászati osztályának vezetőhelyettese, majd vezető főorvosa. Természetesen én is — mint mindenki az országban — örültem a felvidéki és az erdélyi területek visszacsatolásakor. Azonban tudtam — éppen az apámmal folytatott hosszú beszélgetések alapján —, hogy a döntőbírószági határozatok végképpen a III. Birodalom érdekszférájába kényszerítették ezt a kis országot. Apám elmondta, hogy a német militarizmusnak és főleg a náciknak nincs megfelelő történelmi kritikájuk, amikor azt képzelik, hogy a fél világ ellen győzni tudnak. Minden nagyobb földrajzi atlaszból világosan megállapítható volt a szemben álló felek személyi és anyagi helyzete. Ezekből — ha akarták volna — minden józan ember számára világossá válhatott, hogy idő kérdése csupán a tengelyhatalmak veresége. A tengeri államokkal szemben, a demokráciákkal szemben, egy kétfrontos háborúban elkerülhetetlen Hitler bukása. Ezért sem tudtam örülni, minden hazafias lelkesedésem ellenére az úgynevezett „országgyarapító” bevonulásoknak. Sajnos, környezetemben igen kevesen osztották ezt a nézetemet. Az erdélyi és a délvidéki bevonulásokkor meggyőződhettem a magyar hadsereg személyi és anyagi felkészületlenségéről és a politikai vezetés kapkodó, gyenge irányításáról. Ahelyett, hogy a visszatért területeken magyarságuk mellett kitartó helyi, rátermett s a körülményeket ismerő, az ott élő nemzetiségekkel baráti viszonyt fenntartó magyarok jutottak volna vezető állásokba, az anyaországból másodrendű, ostoba, nacionalista gögtől fertőzött politikusokat és vezetőket küldtek főispántól egészen a községi jegyzőig. Ezzel a visszatérést lelkesen üdvözlő népet sikerült kis idő múltán vállvonogató ellenérzésekkel telített tömeggé átalakítani. A délvidéki bevonulásnál fel-fellobbanó partizánharcokban is tapasztalataim nagyon kiábrándítóak voltak.

További elszomorító élményem volt a háborúról, amit Denypropetrovszkig, sőt azon túl is nyomuló gyorshadtest tábori kórházának parancsnokaként szereztem. A németek minősíthetetlen viselkedése a „szövetséges” magyar honvédséggel szemben, a felszerelésünk gyarlósága, a használhatatlan, olasz gyártmányú „Ansaldo” harckocsik, a magyar „Turán” tankok, és a páncélvadász harckocsiknak elkeresztelt és légvédelmi gépágyúval ellátott járművek mint a konzervdobozok mentek szét a szovjet páncélelhárító lövedékek becsapódása nyomán. A látottak döntő érvként szolgáltak számomra, hogy ez a háború csak veszteségeket, felesleges anyagi és véráldozatot jelent Magyarországnak. Azt is sejtettem már, hogy ez az esztelenség a jövőt is teljesen kilátástalanná teszi. Szerencsémre 1941 végére, mivel a gyorshadtest teljesen tönkrement, én is visszakerültem a tiszti kórházi beosztásomba.

A KATONAI ELLENÁLLÁSBAN

Harctéri élményeim azt indokolták, hogy mindent meg kell tenni, hogy Magyarország minél előbb kilépjen ebből az érdekeivel szöges ellentétben álló háborúból. Véleményemet igyekeztem burkolt formában vagy egyenesen kifejezésre juttatni, ahol ezt megtehettem. Egy honvédtiszt részére ez nem volt vesélytelen. Fejtegetéseimet legtöbbször ellenségesen és értetlenül fogadták. Ilyen előzmények után kerültem ismeretségbe Sólyom László szolgálaton kívüli

vezérkari századossal. Kapcsolatunk úgy kezdődött, hogy én operáltam meg a feleségét. Többször találkoztunk és hosszasan beszélgettünk. Kiderült, hogy a háborúval és a németekkel, a magyar jobboldallal kapcsolatos nézeteink egyeznek. Egy idő múlva — a doni katasztrófa után — melyről a sebesült tisztektől rengeteg borzalmat hallottam, felkeresett Sólyom.

Elmondta, hogy barátai megbízásából jött. Kifejtette, hogy elérkezettnek látják az időt arra, hogy a háborúellenes propaganda erősebb és ütőképesebb legyen. Ezenkívül egy szervezetet is létrehoztak, a szükségesnek látszó tettek végrehajtására. Megkérdezte, hogy hajlandó vagyok-e vállalni egy ilyen csoport szervezését az egészségügyön belül. Figyelmeztetett arra is, hogy az akasztófával kacérkodom, ha igent mondok. Beleegyező válaszomra közölte, hogy mindezt megbeszéli társaival és újra jelentkezik a feladatokkal. Addig is keressék néhány megbízható embert a konspiráció szabályainak szigorú betartásával.

A 11. számú honvédkórház hozzánk közel esett, és ott volt egy kápolna, ahová a hivatalos ünnepeken a tiszteket kivezényelték. Én református vagyok, tehát nem fordultam meg ott, csupán elvéve. Egy ilyen alkalommal meglepődve hallgattam Kálló Ferenc honvéd lelkészesesperes prédikációját. Mindenki számára érthetően ítélte el a háborút, a nácizmust. Kálló esperes hivatalból az osztályom betegeit is látogatta, módomban volt vele elbeszélgetni. Teljesen azonos véleményünk volt. Megkérdeztem tőle, hogyan meri nézeteit olyan nyíltan a szószékről hangoztatni? Kálló nagyon egyszerűen, minden patetizmus nélkül kijelentette, hogy katolikus hite és magyar meggyőződése szerint beszél, mert itt az ideje, hogy mindenki, akinek lehetősége van, minden alkalommal — nem csupán szóval — hanem tettel is kinyilvánítsa véleményét. Kálló nem volt vértanú típus, nem igényelte a mártíromság tövisszokszorúját. Csendesesen, de tiszta logikával a véleményét fejtette ki. Hamar szót értettünk. Sólyoméék útmutatása alapján én azt javasoltam neki, hogy a bajba jutott tiszteken igyekezzen segíteni, akikről kiderült, hogy a származási igazolások embertelen törvénye miatt, az egyik nagyszülő vallása folytán, zsidónak tekinthetők. Kálló vidéki vagy budapesti plébánosoktól megfelelő anyakönyvi kivonatot szerzett. Később arra beszélt rá a hadikórház orvosait, hogy a frontra visszavezényelendő legénységnek és tiszteknek segítsenek a szolgálatra még alkalmatlan diagnózisok megállapításával. Mindent megtett a hadikórházba beutalt zsidó munkaszolgálatosoknak a századokhoz való visszaküldése ellen, éppen a már említett orvosok segítségével. Emlékezzünk meg ezekről az orvosokról, mert annyi év után kinek jutna eszébe a nevük? Zádonya dr. szívgyógyász, Ajkay dr. sebész és barátai. Amikor elkezdődött Budapest bombázása, a lelőtt angol—amerikai pilótákat — teljes felgyógyulásuk előtt — kiszöktette a kórházból és egyházi összeköttetései révén biztonságba helyezte. Klastromokban, szerzetesi rendházakban bújtatta el a repülőtiszteket.

Ennyit tudtam hát előzőleg Kálló esperesről és ő volt az első, akit Sólyom László jóváhagyásával beszerveztem a csoportomba. Kálló gondolkodás nélkül vállalta a feladatot. Sólyom elmondta nekem, hogy egy tekintélyes illegális szervezet nevében és tagjaként dolgozik. Akkor persze még fogalmam sem volt arról, hogy ez a Magyar Kommunista Párt Katonai Bizottsága. Emítette azt is, hogy bár szigorúan betartják a konspiráció szabályait, mégis történhet vele valami; azaz lebukik. Erre az esetre — mondotta, egy másik személy fog nálam jelentkezni „Gyuri” jelszóval és még annyit tesz hozzá, hogy őt

Laci küldte. Néhányszor — bár Solyom lebukása szerencsére nem következett be — meg is jelent nálam ez a bizonyos „Gyuri”. Csak a felszabadulás után ismertem fel benne Pálffy Györgyöt. Első feladatként propagandamunkával bíztak meg. A sebesült tiszteket igyekeztem meggyőzni a háború céltalanságáról. Elmondtam, hogy Magyarországnak életbevágóan fontos minél előbb kiválni a háborúból és fegyveresen a németek ellen fordulni. Főleg a Don-kanyari tragédia és a II. Magyar Hadsereg pusztulása után telt meg a kórház sebesült, fagyásos tisztekkel. Ezek könnyen megértették fejtegetéseimet. Kálló esperes a 11-es honvédkórház beteg, sebesült, fagyott katonái, a legénység körében fejtett ki hasonló munkát. Második feladatom fegyverek gyűjtése volt. A kórházakban úgy a tiszti mint a legénységi osztályokon sok volt a frontról „emlékként” hazahozott pisztoly, géppisztoly és kézigránát. Kálló esperesnél a 11-es kórház raktáraiban is nagyon sok fegyver, lőszer, de még golyószóró is volt. Ezeket Kálló vigyázva, óvatosan, lassanként átfordta hozzám. Mindig az esti órákban keresett fel. A készlet növekedése egyre több gondot okozott. Két nagy, szülészeti felszerelésekre szolgáló szekrény már dugig volt fegyverekkel. Szerencsére az osztályom beosztottjaival igen jó volt a kapcsolatom és éppen úgy gondolkoztak, mint én. A konspiráció követelményei miatt sem, és a munkatársaim biztonsága miatt sem akartam, hogy ennek a fegyvergyűjtési mozgalomnak tudatos résztvevői legyenek. Kitaláltam egy elfogadható indokot. Elmondtam, hogy a bombázások miatt, kiterjedt családom értékes ezüst holmijait tartalmazza azok a zsákok és bőröndök, melyek elrejtésében segítségüket kértem. Különösen Szunyog Mária vezető szülésznő munkálkodott, hogy az „értékek” megfelelő helyre kerüljenek. A szülésznők ágya alatt ott voltak a lőszer és fegyvert tartalmazó csomagok. (Később kiderült, hogy a szülésznők — vezetve a kíváncsiságtól — meggyőződtek az „ezüst csomagok” valódi tartalmáról. Azonban mélyen hallgattak a dolgról.) A fegyverek biztonságban voltak, hiszen egy igen élénk és furfangos elméjű elhárítótisztnek sem juthatott eszébe, hogy éppen a bábák szekrényeiben és ágyaik alatt keressen — géppisztolyt. Lassanként a fegyverek elszállítása is elkezdődött. Solyom László, majd — mint említettem — „Gyuri” jött értük a megbeszélt időben, mindig este. A teherliften kísértem őket le a földszintre, ahol már várta a csomagokat egy gépkocsi.

Szülészeti működésem alatt nagyon sok magas rangú és fontos beosztású tiszt feleségét vagy nőrokonait kezeltem. Többek között Dálnoki Miklós Bélának, a kormányzó főhadsegédének feleségét, lányát és ennek sógornőjét. Ilyenformán közel kerültem a családhoz. Meghívtak névnapokra, születésnapokra és vacsorákra. 1944. március 18-án este náluk voltam vacsorán. A fekete után egyedül maradtam vele a szalonban. A fiatalok a másik szobában táncoltak. Felhasználtam az alkalmat és érdeklődtem a hadihelyzetről. Miklós szerint a németek a háborút, nemhogy megnyerik, de már el is veszítették, de mi úgy be vagyunk szorítva a románok, szlovákok és Ante Pavelics Horvátországa közé, nem is említve a németeket, hogy nekünk magyaroknak kilépnünk — lehetetlen. Azzal érveltem, hogy a horizont sötétedik és már most kellene tennünk határozott lépéseket. Esmecserénk közben megszólalt a telefon. Miklós átment a dolgozószobájába és néhány perc múlva sápadtan és izgatottan tért vissza. Csak annyit mondott, hogy úgy látszik az lesz a következő szükségszerű lépés, amiről én akartam meggyőzni. Utalt a telefonbeszélgetésre. Csatai honvédelmi miniszter szárnysegédje Kéri Kálmán hívta fel a belügyminiszterrel

Keresztes-Fischerrel együtt. Közölték, hogy a kormányzó nem érkezett haza Hitlertől, ellenben több német hadosztály közeledik Budapest felé. Bicskén és Ceglédbercelen már rakják kifelé a vagonokból a páncélosokat. Azonnal a Várba kell mennie a szükséges intézkedések megtétele miatt. Családjától sem búcsúzott. Én is a tiszti kórházban levő lakásomra mentem. Bekapcsoltam a rádiót és igyekeztem a londoni vagy a moszkvai adást meghallgatni. Annyira zavarták az állomások sugárzását, hogy ez lehetetlen volt.

Még a harmincas években a honvédorvosi alkalmazó iskolán összebarátkoztam néhány hazafias érzésű katonaróvossal. Elsősorban dr. Horváth Miklóssal. Ismerte politikai nézeteimet és az enyémhez hasonló tapasztalatokkal tért vissza a frontról. A honvédszanatóriumban dolgozott mint tudógyógyász. Őt is bekapcsoltam a fegyverek gyűjtésébe.

Március 19-én reggel kiderült, hogy a németek megszállták az országot — ellenállás nélkül.

Tizenkilencedike délelőttjén megérkezett Sólyom. Néhány barátja kísérte. Egy kis teherautóval jöttek, hogy a fegyvereket elszállítsák, mert mint mondtotta, feltétlenül szükségük van rá. A fegyver és lőszer elvitele délelőtt igen kockázatos volt, de Sólyom azt vetette ellen, hogy a jelenlegi zürzavaros helyzetben, most megoldható a fegyverszállítás. Közölte azt is, hogy a jövőben őt ne keressem, mert kénytelen illegálisba vonulni. Kérte, ha valami törosztályomon szolgálatot teljesítő egészségügyi katonákkal hordattam le a kis ténne vele, gondoljak a családjára. Az „ezüstöt” tartalmazó csomagokat az osztályomon szolgálatot teljesítő katonákkal hordattam le a kis teherautóhoz. Amint befejeződött a rakodás, tüstént elhajtottak. Ezután Sólyom hetenként felhívott telefonon — és „virágnyelven” érdeklődött családjáról, majd találkoztól beszélünk meg. Ekkor arra kért, hogy igyekezzem illegális lakásokat szerezni neki és bajtársainak, mert éppen a lebukás elkerülése miatt, minden éjszakát más és más lakásban kell tölteniük. Családommal és néhány barátommal megbeszéltem a dolgot. A szállásadók soha nem tudták, hogy kit vagy kiket látnak vendégül.

Megbízást kaptam, hogy a fegyveres ellenállás megindulásáig szervezzem meg az egészségügyi ellátást. A budai részen én kerestem meg a segélyhelyeknek alkalmas lakásokat, Pesten Pallós Károly végezte el ezt a munkát. Magánházakban, villákban, többek között menyasszonyom lakásán is nagy mennyiségű kötszert, sebészeti eszközt, gyógyszert raktároztunk el. Ezenkívül a megbízható orvosokat is beosztottuk a kijelölt segélyhelyekre. Néhány klinika és kórház sok egészségügyi anyagot adott. A legtöbbet Klinkó professzortól kaptuk, aki Kolozsvárról evakuált és a sebészeti klinikán dolgozott. Mondanom sem kell, hogy az egészségügyi anyag összegyűjtése, elosztása és elszállítása mennyi gondot okozott.

Ilyen előzmények után következett el a kiugrás napja 1944. október 15-e. Kórházi szobámban a rádiót hallgattam, amikor megszakítva az adást felolvasták a kormányzói proklamációt. A betegek nagy része örömmel és lelkesedéssel fogadta a hírt. Horváth Miklós felhívott telefonon és közölte, hogy a szanatórium környékén német páncélosok gyülekeznek. Nekik van egy egészségügyi századuk, golyószórók és géppisztolyuk, nyisson-e tüzet? A fülemben volt még a kagyló, amikor betoppant a szobámba Sólyom. Tolmácsoltam Horváth kérdését. Sólyom azzal kezdte, hogy itt a kórház és a Déli pályaudvar környékén is német páncélosok vannak. Céltalan lenne, ha Horváthék feláldoznák magukat, hiszen egyetlen árva páncéltörő fegyverük sincsen. Marad-

janak nyugodtan, később utasítást kapnak. Pár perc múlva, az utolsó találkozásunk óta összegyűlt kézigránátokat vitte el egy vulkánfiber bőröndben. Azzal búcsúzott, hogy még neki sincs parancsa a megváltozott helyzetet illetően, mi is várjuk az értesítését. Ekkor már felhangzottak a rádióban a német indulók, meg az, hogy „Beregffy azonnal jöjjön Budapestre!”

Másnap hajnalban a várból lövöldözés hallatszott. Értesítést kapott a kórház is, hogy a testőrség, az őrzászlóalj és a koronaőrség harcban áll a németekkel. A hírré lementem dr. Rátky István orvos vezérőrnagyhoz, a kórház parancsnokához. Szobájában találtam a közismerten német érzelmű dr. Szirányi János orvos őrnagyot. Zavarban voltak. Jelentkeztem és megkérdeztem a vezérőrnagyot, mit kíván tenni? Nyilvánvaló, hogy a németek megtámadták a várat, ahol a kormányzó is tartózkodik, akihez mindhármunkat az eskünk köt. Javasoltam, hogy a rendelkezésünkre álló egészségügyi zászlóaljjal, támadó alakzatban, siessünk a harcolók segítségére. Rátky kijelentette, hogy semmiféle parancsot nem kapott... Azt válaszoltam, hogy tudásom szerint a Mária Terézia rendet a parancs nélküli bátor cselekedetért szokták adni. Szirányi leintett, hogy nem az egészségügyi egység feladata az ilyesmi, egyébként is a kormányzó úr áruló. Ezt a kijelentést a vezérőrnagy élénken visszautasította. Ezután — semmit sem végezve — visszatértem az osztályomra. A külföldi rádióadásokból igyekeztem tájékozódni, de nem sok eredménnyel. Este Kálló esperes keresett fel és elmondta, hogy bár neki is vannak külön kapcsolatai, de nem tud velük érintkezésbe lépni. Sokáig beszélgettünk és latolgattuk a lehetséges teendőket. Az ötödik emeleti laásomból a közeli betegszállító liften kísértem le. Beszálltunk és elindítottam a felvonót, de a harmadik és a negyedik emelet között a fülke megállt. Hiába nyomkodtam a vészcsengőt. Több mint fél óráig váraкоztunk. Végül a szerkezet elindult. Lent a portán egy közismerten nyilas altiszt volt szolgálatban. Kérdőre vontam a felvonó miatt. Jelentette, hogy kiégett a biztosíték és hamarább nem tudták a hibát kijavítani. Akkor nem sejtettem, csak a felszabadulás után tudtam meg, az altiszt ellen lefolytatott népbírószági tárgyalás után, hogy mi volt a felvonóbeli várakozás oka. Időre volt szüksége a nyilas altisztnak, hogy telefonon értesítse a pártszolgálatos, civilbe öltözött nyilasokat Kálló esperes tartózkodási helyéről. Ezután már csak egyszer találkoztam Kálló esperessel. Ekkor mondta el, hogy rossz előérzete van. Úgy vette észre, hogy követik és figyelik minden lépését. Tanácsoltam neki, hogy rögtön tűnjön el és menjen illegálisba. Felajánlottam a Sóllyom-vonal segítségét. Azt válaszolta, hogy még nincsen teljesen felkészülve az eltűnésre és éppen neki, aki annyi hamis iratot szerzett be, még hiányoznak az igazolványai, melyeket csak néhány nap múlva kap kézhez. Erre azt javasoltam, hogy legalább ne térjen haza a lakásába, maradjon a kórházban az iratok megérkezéséig, mivel ott biztonságban van. Néhány nap múlva értesültem, hogy tanácsom ellenére, valamilyen ismeretlen körülmény miatt, mégis hazament. Lakásáról hurcolták el a nyilasok október 29-én és a budakeszi erdőben agyonlőtték.

A rádió 16-án este közölte, hogy Miklós Béla vezérezredes, aki a Kárpátokban harcoló első magyar hadsereg parancsnoka volt, vezérkari főnökével Kéri Kálmán ezredessel együtt átállt az oroszokhoz. Mindenféle szitkot szórt rá a nyilas hírközlés.

Másnap büvöjelent nálam Miklós Béla veje és megkért arra, hogy míg megfelelő búvóhelyet nem találnak, vegyem fel osztályomra feleségét — Miklós Béla lányát — és anyósát, a vezérezredes feleségét. Azonnal teljesítet-

tem a kérését. Pár napig voltak a kórházban, majd elbúcsúztak azzal, hogy sikerült rejtekhelyet találniuk. Később megtudtam, hogy Gödöllőn egy kórházban húzódtak meg. Ez idő tájt történt, hogy az egyik laboratóriumi asszisztensnő felkeresett. Régen ismertem. Elmondta, hogy az egyik beteg tiszt, Radványi Imre őrnagy szeretne velem beszélni, komoly dolgokról. Kértem, hogy pár nap múlva keressen fel. Elmondta, hogy kérni akarja együttműködésemet. Társalgás közben kiderült, hogy azonos politikai nézeteket vallunk. Gondolkodási időt kértem. Szükségem volt erre, hogy Sólyomtól információkat és utasítást kérjek. Találkozásunkkor Sólyom elmondta, hogy neki és barátainak kapcsolata van a Radványi-féle csoporttal, amely nem volt más, mint Zsilinszky Endre és Kiss János altábornagy által vezetett Magyar Felkelés Felszabadító Bizottsága. Velük Sólyomék közös akciót terveztek, tehát nyugodtan tárgyalhatok. Következő megbeszélésünkön Radványi éppen arra kért, amelyen már túl voltunk. Ez pedig a felkelés egészségügyi megszervezése és annak vezetése. A megbízást elfogadtam. Néhány nap múlva Sólyom óvatosságra intett, mert mint mondta, Radványiék a konspiráció legelemibb szabályait sem tartják be. Nekem a legnagyobb óvatosságot ajánlotta.

A Sólyom-csoportnak nagy hasznára volt Pallós Károly és oldalkocsis motorkerékpárja. Ezzel szállította a kézigránát-kötegeket azokra a helyekre, ahol a Sólyom-csoport akciókat hajtott végre, nyilas pártházak és német katonai gépjárművek ellen.

Tájékoztatásunk pontossága miatt megszerveztük az osztályon az angol és a szovjet rádió állandó hallgatását. S itt követtük el a hibát, ilyen kis dologgal. Az állandó rádióügyeletet jelentette fel a nyilas nemzeti számonkérő széknek dr. Szecsei Mühl Sándor, aki Pallós leszerelése után helyettesemként került az osztályomra. Közben folyt a propagandamunka is. A röpcédulákat Képes Géza, akinek jöttét menyasszonyom bátyja, Litterati ezredes előre jelezte, szállította az anyagot. A röpcédulákat Buda nagyobb terein és forgalmasabb útvonalain szórtuk szét az est beállta után.

Ez idő tájt kaptam parancsot, hogy készülődjem, mert a kórházat a Dunántúlra akarják telepíteni. Értesültem arról, hogy a Nemzetközi Vöröskezeszt a budai Baár-Madas iskolában szükségkórházat akar berendezni. Osztályomra került Kovács Ferenc professzor, a Debreceni Női Klinika igazgatója, két tanársegédjével, dr. Nemessel és dr. Szabóval. Elhatároztam, hogy az osztály evakuálását csak félig hajtom végre. Mikor megkezdődött a szállítás, egy gépkocsit a Déli pályaudvarra, egyet pedig a Baár-Madasba irányítottam. Úgy gondoltam, hogy a Budán maradó részlegnél marad a három debreceni orvos, és én, mikor eljön a megfelelő pillanat, csatlakozom hozzájuk. Eszemben sem volt a Dunántúlra települni. Vártam az ostromgyűrű bezárulásának idejét megelőző pillanatot. November 25-én az utolsó szállítmány elindítását követően személyes holmijaim csomagolásához fogtam, azzal, hogy fél órán belül eltűnök. A hamis papírjaim már a zsebemben voltak és a rejtekhelyem is biztos volt. Hunyódi Ferenc Retek utcai pékmester műhelyében szerettem volna kivárni az ostromgyűrű bezáródását. Talán az előérzet parancsolta, hogy a hamis papirokat az egyik bőröndöm aljára tegyem a zsebemből. Már a bőröndöt zártam be, amikor belépett Miklós Béla egyik nőrokona, és recepteket kért. Mint mondtam, rossz előérzetem volt, igyekeztem gyorsan végezni. A hölgy azonban egyre más és más gyógyszereket kért és továbbra is feltartott. Amikor végre búcsúzni kezdett, kivágódott a szobám ajtaja és be-

lépett egy csendőr százados két géppisztolyos csendőr kíséretében. A százados mint később kiderült, a hírhedt Radó volt.

Radó amikor belépett látta, hogy nem vagyok egyedül. Felordított: — „A nő menjen ki!” A könyvespolcon és az íróasztalon hevert néhány elavult régi öreg pisztolyom. Közöttük egy négycsöves, múzeumi értékű darab. A rokonságom hozzám hordta az ismerősökkel együtt ócskaságaikat, főleg az efféle militáris szerszámokat, mint a család katonatagjához. Tudták, hogy gyűjtöm a régiségeket. Radó körülnézett és ismét elordította magát: — „Kezeket fel!” Rám emelte pisztolyát. Őszintén szólva ezt már túlzásnak tartottam, hiszen két géppisztoly a kísérő csendőrök kezében mellemnek volt szögezve. A vendégem kiment. Radó felszólított, hogy vegyem a köpenyem és induljunk. Kérdésemre, hogy mi ez az egész és mit akar, csupán annyit mondott: „— Majd megtudja! Indulás!” A folyosón még egy csendőr állt, azután a lépcsőház fordulójában is posztolt egy. Természetesen géppisztolyokkal. A kórház előtt várakozó gépkocsiba tuskoltak és egyenesen beszállítottak a Margit körúti Katonai Büntetőintézetbe. A bőröndjeimet, benne a hamis papirokkal otthagyták a szobámban.

KÖHIDAI RABOSKODÁSOM

A Margit körúti fogházat Sopronkőhidára evakuálták.

Különválogatták a civileket és a katonákat, majd belöktek egy korom-sötét zárkába. A sötétben kitapogattam egy szalmazsákot, és végigdőltem rajta. Hideg volt. Annyira fáztam, hogy nem tudtam elaludni.

A katonai részleg egyik csoportját a földszinten helyezték el. Néhány nap múlva egy fiatalembert osztottak be házimunkásnak. Elmesélte, hogy délvidéken partizán volt. Közvetített a zárkák között, cigarettáért cserélt kenyert, és ami nekem nagyon fontos volt, olvasnivalót is hozott. Megszervezték a sétát is. Ez legtöbbször úgy zajlott le, hogy egymás után kimentünk a folyosóra, vagy a fogház kis udvarára, és ott róttuk a köröket. Egy alkalommal egy civil került mögém, aki elstutogta, hogy az előttem levő egyes számú zárkában van. Csendesen bemutatkoztunk. A neve Rajk László volt. A sétákon és a házimunkásoktól kaptam értesüléseket. Így tudtam meg, hogy az „előkelő” rabok, mint például Kállay Miklós volt miniszterelnök és más fejesek a kórházban, Mindszenti hercegprímást pedig a hörtönnel szemközt levő iskolában tartják elzárva, azaz „védőőrizet” alatt. Cellám kémlelnyílásának üvegje kitört, és így egy ceruzával belülről is fel lehetett emelni a fedőlemezt. Ezen keresztül egész nap figyelhettem, hogy mi történik a folyosón. Egyhangúan, de mégis nagy idegfeszültségben teltek a napok. Egyik séta alkalmával szembe jött velem egy hadbíró százados. Felismertem. dr. Jánossy Ferenc volt, akinek a feleségét szintén kezeltem a tiszti kórházban. Amikor felismert ezt kérdezte: „— Hát te hogy kerülsz ide?” Mondtam, én sem tudom, de itt vagyok. Tovább érdeklődött, hogy túl vagyok-e a kihallgatáson? Azt válaszoltam, hogy én ugyan mindennap kérem, de hasztalanul. Megtudakolta, hogy melyik zárkában vagyok és ígérte, hogy még a mai napon felkeres. Amikor visszakísértek kimondhatatlan türelmetlenséggel járkáltam körbe a cellában. Közben légiriadó volt. Ez különben egyre gyakoribb lett. Ilyenkor a smasszerek féltek a legjobban. Gondolkoztam. Nem tudtam, hogy Jánossy

milyen érzelmű? Politika beszélgetés soha nem esett meg kettőnk között. Reméltem azonban, hogy már csak a családjának nyújtott segítségem miatt sem lesz irántam rosszindulatú. Egy óra múlva jött vissza az őrparancsnok kíséretében. Amikor kinyitotta a zárkát, a smasszert elparancsolta. Leült a zsámolyra és nekem a priccsen mutatott helyet. Elmondta, hogy megnézte a szállítmányunkkal küldött iratokat. Rólam és még néhány emberről semmiféle papírt nem talált. Közölte, hogy Budapest körülrzése befejeződött, így a Margit körútról már semmiféle akta vagy kihallgatási jegyzőkönyv nem várható. Holnap — mondotta — dr. Lika százados ügyész kihallgat majd. Gondoljam jól át, hogy mit mondok. Dr. Lika a bizonyítékok hiánya miatt valószínűleg szabadlábra fog helyezni. A tiszti kórház jelenleg Sopronban van, ha kiengednek, könnyen visszatérhetek eredeti beosztásomba. Ennyit mondott, majd kezét fogott velem és távozott. Még annyit sem időzött, hogy köszönetemet kifejezhettem volna. Másnap valóban kihallgatott dr. Lika százados. A jegyzőkönyvbe azt diktáltam, hogy feljelentésem csak azért történhetett meg, mert rossz szemmel nézték Kálló esperessel a barátságomat, holott nekem a leghalványabb sejtelmem sem volt arról, hogy Kálló az ellenállás tagja lett volna. Az ügyész kijelentette, hogy javaslatot tesz, miszerint bizonyítékok hiánya miatt helyezzenek szabadlábra. Azzal sajnos nem bíztatott, hogy ez mikor valósul meg. Jóváhagyásra kell várni. Ezzel elbocsátott — vissza a cellámba.

A BAJCSY-ZSILINSZKY-PER ÉS A KIVÉGZÉS

Szükségesnek tartom, hogy életem egyik legmeggrázóbb élményéről is beszámoljak. Teszem ezt azért, mert tudomásom szerint Magyarországon én vagyok az egyedüli, aki tudósíthat a tárgyalásról és a kivégzésről, mert mindkettőnél — a véletlen folytán — jelen voltam.

A dr. Lika-féle kihallgatás másnapján egy csendőr és egy smasszer nyitotta rám az ajtót. Átkísértek a fogház melletti iskolába. Az egyik tanterem előtt várakoztunk, amikor kilépett a helyiségből egy ismeretlen hadbíró százados és hozzám lépve közölte, hogy egy tüstént kezdődő tárgyaláson esetleg mint orvosszakértőt fognak kihallgatni. Figyeljem a tárgyalást és a vádlottat. A bíróság, ha szükségesnek látja, szakvéleményt fog kérni tőlem. Megjegyzem, hogy én nőgyógyász vagyok. Válaszként a százados csak legyintett. Gondolom a megbízást két okból kaptam. A közelgő ünnepek miatt nem volt kéznél törvényszéki — szakképesített — ideggyógyász szakértő. A másik ok pedig az lehetett, hogy a pert formailag akarta a bíróság — orvosszakértő közreműködésével — lefolytatni. Egy idő után bementünk a tanterembe, mely tárgyalásra volt átrendezve. A katedránál ült a bíróság. Tagjai közül csak Dominich Vilmos hadbíró őrnagyot ismertem, még a Margit körútról. A smasszer kíséretében leültünk egy hátsó padba. Nemsokára elővezették a vádlottat, akiben legnagyobb meglepetésemre Bajcsy-Zsilinszky Endrét ismertem fel. A szokásos formaságok után Dominich felolvasta a vádpontokat: hazaárulás, a fennálló társadalmi rend megdöntésére irányuló kísérlet, ellenséges hatalommal való szövetekezés stb. stb. Azután felszólították Bajcsy-Zsilinszky Endrét, hogy adja elő védekezését. Zsilinszky azt mondotta, hogy nem érzi magát bűnösnek, mert Magyarország jelenlegi helyzetében társai és az ő általa követett út volt az egyedüli járható

Ügyészi és védőügyvédi formalitások után a bíróság visszavonult tanácskozáásra. A szünetben Zsilinszky és én, a kísérő smasszerekkel együtt a te-

remben maradtunk. Az őrök nem akadályozták meg, így odamehettem hozzá. Bemutatkozás után közöltem, hogy én is rab vagyok és azért vagyok jelen, hogy mint orvosszakértőt hallgassanak ki. Megkísérelhetem, hogy zavart idegállapotot állapítok meg. Zsilinszky ezt megköszönte, de ajánlatomat határozottan visszautasította. Kijelentette, hogy maga számára semmiféle előnyt nem akar, mert harcostársait ezek a nyilasbérenc gazfickók már kivégezték. Kézfogással búcsúztunk. A tárgyalás megnyitása után Dominich felszólítására elmondtam, hogy a vádlott felfokozott idegállapotban van, de ítélőképessége teljes birtokában. Ezután kihirdették a halálos ítéletet. Zsilinszky nem kért kegyelmet, mint sokan állítják, én hallottam volna. Csupán az utolsó szó jogán szólalt fel. Kifejtette, hogy a nemzetet a teljes pusztulástól akarták megmenteni. Felszólalását a Himnusz utolsó soraival fejezte be: „Szánd meg Isten a magyart, kit vészek hányának, nyújts feléje védő kart tengerén kínjának!” A bíróság — még a smasszerék is könnyeztek. Én is sírtam. A tárgyalást berekesztették és Zsilinszkyt meg engem visszakísértek a zárkánkba. Akkor már alkonyodott. A házimunkások révén vacsoraosztásnál már elterjedt a híre Zsilinszky halálos ítéletének. Először valahonnan az egyik első emeleti zárkából, majd sorban a többi is átvéve, felhangzott az ősi ének: Boldogasszony anyánk... Az egész épület énekelt. Jól hallottam a mellettem levő cellából Rajk László hangját is.

Másnap, december 24-én, reggel hét óra tájban az előző napról ismert smasszer jött értem. Levezetett a fogház gazdasági udvarára, ahol kivégzéshez készülődtek... Három elítéltet vezettek elő, Kreutz Róbertet, Pataki Istvánt és Pesti Barnabást. Az ítéletet újra kihirdették előttük, majd egy téglafal elé állították őket. Geiszbübl Máttyás római katolikus fegyházi lelkész kísérté a halálraítélteket utolsó útjukra. Az elítéltek szemét bekötötték. Félterdre ereszkedtek, megfogták egymás kezét és elbúcsúztak egymástól. A hadbíróóság őrsége 12 egyenruhás katona, vezényszóra, egyszerre agyonlőtte őket. Pár perc múlva az ügyész felszólított, hogy állapítsam meg a halál beálltát. Megvizsgáltam a szerencsétleneket. Szívműködést már nem észleltem. Letakarták tetemeiket valamiféle rossz pokróccal. Rövidesen, nyolc óra körül — fegyveres elővezette Bajcsy-Zsilinszky Endrét. Bátrán, feszes léptekkel közeledett, mintha ő tartana szemlét. Egy asztal elé állították, ahol a hadbíróóság helyezkedett el, Dominichcsal az élen. A halálos ítéletet újra kihirdették. Bajcsy-Zsilinszky ekkor fennhangon így kiáltott fel: „Édes hazám, kedves feleségem, Isten veled!” A hóhér és két segédje mellé lépett. Később megtudtam Almásy Páltól, hogy a hóhérok az őrség tagjai voltak, akik külön díjazásért vállalkoztak erre a szörnyű munkára. Az alkalomra civil ruhát öltöttek. Zsilinszky kezét megkötötték és a bitófa alá állított zsámolyhoz vezették. Amikor erre fellépett, lábait is összekötözték. Kezeit a jobb combjára hurkolták. A hóhér nyakába akasztotta a kötelet. Ebben a pillanatban Zsilinszky felkiáltott: „Isten szeme mindent lát!” A pribékek kirúgták alóla a zsámolyt és a lábára hurkolt kötelet húzni kezdték. A hóhér pedig hirtelen elfordította a fejét. Zsilinszky többé nem mozdult. Távolról ahogy meg tudtam ítélni, a halál azonnal beállt. A hóhér egy kendőt borított az arcára. Néhány pillanat múlva az ügyész ismét felszólított, hogy állapítsam meg a halált. Zsilinszky pulzusát nem tudtam megfogni a kötelek miatt, ezért kijelentettem, hogy mindaddig nem tudom a halált megállapítani, míg nem hoznak egy sztetoszkópot. Az egyik smasszer a műszerért szaladt, valószínűleg az

orvosi rendelőbe. Mindez sok időt vett igénybe. A hideg reggelen, a várakozás láthatóan feldühítette a bíróságot. Miután meghozták a sztetoszkópot, azt Zsilinszky mellére illesztettem, a szíve nem vert. Halott volt. Ezután jelentetem a halál beálltát. A smasszer visszakísért a zárkába. Útközben találkoztam az intézeti evangélikus lelkésszel, aki a helyszínre igyekezett.

Egyedül maradván a cellában, a legszörnyűbb lelkiállapotba kerültem. Kivégzésen még soha nem vettem részt. Itt pedig a legigazabb magyar hazafiak meggyilkolását kellett végignézni. Az ebédet meg sem kóstoltam. Fel és le járkáltam a zárkában. Azon töprengtem, hogy az én sorsom is csak hajszálnyira tért el a Zsilinszkyétől. A csendőrnymozók, ha felfedik kapcsolataimat Súlyommal és társaival, akkor nem mint orvos, hanem mint elítélt állhattam volna a bitófa előtt.

TÖRTÉNELMI KÖZJÁTÉK VÁZLATA 1945—1950

Dr. Aranyi Sándor m. kir. orvos százados jelentkezett a Sopronba települt honvéd tiszti kórház parancsnokánál. Pár óra múlva tudomására jutott, hogy az egész intézményt rövid időn belül Ausztriába irányítják. Aranyinak nem volt szándékában az országot elhagyni. Hivatkozva az „indokolatlan” rabságban kiállt testi és lelki megpróbáltatásokra, egészségügyi szabadságot kért. Balatonfüreden rokonainál húzódott meg, hiszen a hadihelyzet arra engedett következtetni, hogy a Vörös Hadsereg napokon belül eléri a Balaton-felvidéket. Ez a reménye a német ellenállás miatt nem vált valóra. Szabadsága lejárta után ismét jelentkezett, de ekkor már a tiszti kórház nyugaton volt. Egy felébe-harmadába megmaradt tábori kórház parancsnokságával bízták meg. Parancsa az volt, hogy mielőbb lépje át egységével együtt a határt. Dr. Aranyi százados összcsepta a bokáját, jelentette, hogy megértette a parancsot és elindult — ellenkező irányban a Vörös Hadsereg felé. Hosszú fejezetek sem volnának elégségesek arra, hogy a felsőbb parancsnokságot és az utakat ellenőrző tábori csendőröket hogyan játszotta ki. A Dunántúlon lakó beosztott orvosokat és egészségügyi személyzetet hazaengedte. Végül is sikerült a lehetetlen. 1945. húsvét másodnapján az áradó Duna mellett levő Szikora községgel átellenben fekvő szigetre csónakokkal áthordatta a kórház szerény felszerelését és itt várta be a Vörös Hadsereg elsőnek jelentkező őrmesterét, akinek kórházastól együtt megadta magát. Fogságba kerültek.

Gyalogmenetben indították őket Győrön keresztül Budapest felé. A romfővárosnak a Kerepesi úton levő laktanyájában állították fel a foglyok gyűjtő és elosztó helyét. Dr. Aranyi „köpostával” (köre kötött és a kerítésen áthajított levélke) értesítette hozzátarozóit és Súlyom Lászlót — aki ekkor már Budapest rendőr főkapitánya volt — hollétéről. Súlyom Révész Gézát — a későbbi tábornokot — aki a háború alatt a szovjet hadsereg tisztje volt — kérte fel, hogy Aranyit hozza ki a fogolytáborból. A kísérlet nem járt eredménnyel, mert tiszteket csak Vorosilov marsall engedélyével lehetett kibocsátani.

Végül is Miklós Béla miniszterelnök vacsoráján dőlt el Aranyi sorsa. Jelen volt a vacsorán Vorosilov is. Miklós elmesélte, hogy lánya rövid időn belül szülni fog. A marsall gratulált az új jövevényhez. Igen, igen, mondta Miklós, csak egy hiba van. A szülést levezető orvos, most az ön hadifogolytáborában várja a szabadulást. Pár nap múlva egy szovjet ezredes kereste fel a táborát és Aranyi századost elbocsátották.

Menyasszonya és családja határtalan örömmel fogadta és pár hét múlva p

Baár-Madas iskolába elrejtett szülészeti felszerelések segítségével Miklós Béla lányának szülése is minden komplikáció nélkül, szerencsésen végbement.

Az orvos századost a Magyar Demokratikus Honvédség — ellenállási érdemeire való tekintettel — reaktiválta, majd alezredessé s egy év múlva ezredessé léptette elő.

Időközben Sóllyom László rendőr főkapitányi beosztását a honvédség vezérkari főnöki tisztével cserélte fel. Dr. Aranyi másik közeli ismerőse — kinek gyermekét szintén ő segítette világra, Illy Gusztáv vezérőrnagyként — mint a fegyveres ellenállás egyik volt vezetője — a Honvédelmi Minisztérium Személyügyi Főcsoport főnöke lett.

Így teltek a hónapok. Váratlanul — indoklás nélkül — dr. Merényi vezérőrnagyot, a Honvédelmi Minisztérium egészségügyi főcsoportjának vezetőjét leváltották. A suttogó pletyka azt is tudni vélte, hogy az Államvédelmi Hatóság letartóztatta. Pálffy, Sóllyom és Révész, Aranyi doktornak ajánlották fel az orvos vezérőrnagyi rangot és a minisztériumbeli beosztást. Aranyi kereken visszautasította a felajánlott stallumot, hivatkozva arra, hogy orvosi praxisát folytatni akarja. Mint kiderült, ez az elhatározása mentette meg az akasztófától.

1947-ben részt vett a baseli katonaorvos-kongresszuson. Egy év múlva Farkas Mihályt nevezték ki honvédelmi miniszterré.

Budapesten tartották meg a demokratikus haderők katonaorvosainak időszakos konferenciáját. Dr. Aranyi — kirendelés folytán részt vett a konferencia zárófogadásán a Park Klubban. Itt a fotóriporterek a nyugati hatalmak katonaorvosaival együtt lefényképezték. A fotót a Honvédelmi Minisztérium faliújságján is közszemlére tették. Ez a fénykép később az egyik legsúlyosabb vádpont volt dr. Aranyi Sándor honvédorvos ezredes ellen.

A SUGÁR ÚTI PALOTA RABJA

Abban az időben, ha csengettek hajnalban valahol, tudták, hogy nem a tejesember jelentkezik. Naponta tűntek el becsületes emberek. 1950. április 4-én a Népköztársasági Érdemérem arany fokozatával tüntették ki. Annak a hónapnak 13. napján a honvédkórházak közötti labdarúgó mérkőzésre került sor.

Mivel az osztályom tagjai közül is bent voltak a csapatban, Katona Imre felhívott, hogy menjek vele a mérkőzésre, elvisz a kocsijával. Délután hat és hét óra között érkeztem haza a lakásomra. Feleségem már várt, mert Dr. Solti Ferenc röntgenorvos barátunk felesége telefonált, hogy várnak bennünket vacsora utáni feketére. Civilbe öltöztem. Ettünk valamit és éppen indulni készültünk. Én bementem a WC-be. Rövid csengetést hallottam, majd halk férfihangokat. Azonnal átvillant a fejemen, hogy értem jöttek. A WC ablaka a Szikra nyomda világítóudvarára nyílt. Eszembe jutott, hogy könnyen át tudnék lépni és a nyomdán át menekülhetnék. De rögtön az is az agyamba ötlött, hogy ha megszököm, ez bizonyíték lenne bűnösségem mellett. Úgy döntöttem, hogy vállalom a sorsomat. Kimentem a folyosóra. A WC ajtaja közel volt a konyhához. Amint kiléptem, rögtön mellém állt két megtermett férfi. Közrefogtak, hogy a karomat ne tudjam használni. A konyhából is kiugrott még két alak. Tapogatni kezdtek, gondolom azért, hogy nincs-e nálam revolver. Megszóltam: „Mit akarnak?! A szolgálati pisztolyom a kórházi irodán, az asztalfiókomban van elzárva”. Erre közölték, hogy az a paran-

csuk, hogy kihallgatásra állítsanak elő. Felvettem a felöltőmet, és a nyomozóktól közre fogva levittek a ház előtt álló fekete gépkocsihoz. Betuszkoltak, a kocsi elindult, és a hírhedett Andrassy út 60. Izabella utcai kapujánál állt meg az autó. Míg odaértünk egy szó sem sok, de annyi sem esett közöttünk. Belöktek egy alacsony helyiségbe, melynek nagyobbik felét egy padlóhoz rögzített priccs foglalta el. Rámzárták az ajtót és én egyedül maradtam. Álmatlanul hanykolódtam a deszkapriccsen. Csak másnap délután nyílt ki az ajtó és két fegyveres ÁVH-s kísért a pince előterébe. Itt egy foglár várt. Meztelenre vetkőztettek, ruháimat átkutatták, cipőfűzőmet, nyakkendőmet, pénztárcámat, órámat, töltőtollamat elvették. Csak egy zsebkendőt hagytak nálam. Tovább kísérték. Egy pincerekeszből átalakított cella előtt álltunk meg. Amikor beléptem láttam, hogy a falokról szinte csorog a víz. A zárka padlózatát is körülbelül 3—5 centiméteres magasságú víz borította. Mást nem tehettek, hát felkuperodtam a priccsre. A sopronkőhidai tapasztalataim alapján vártam, hogy kialakul valamilyen „börtönszertartás” de egyelőre nem történt semmi. Késő délután egy csajkában beadtak egy kis rántott levest és egy darab kenyeret. Ezután ismét süket csend lett. Várokostam. A zárkában egy halvány villanykörte szórta a sápadt fényét. Külső világosság nem hatolhatott be. Nem tudtam tájékozódni, hogy milyen napszakban vagyunk. Mindenesetre úgy éreztem, hogy már este van. Ekkor hirtelen felrántották az ajtót. Egy ávos beordított: „Nyomás! Kihallgatásra!” Mikor kiléptem, ráműöltött, hogy álljak a fal felé. Úgy látszik nem simultam elég közel a falhoz, mert belerugdosott a sarkamba és tovább ordított: „Majd megtanulja, hogy kell a falhoz állni és hogyan kell viselkedni! Különben kitaposom a belét! Máskülönben kár vacakolni egy ilyen rohadt fasisztával!” E gyöngéd szavak után ismét összerugdosott. Egy irodahelyiségbe vezettek. Egy nyomozó fogadott azzal, hogy tudom-e, miért kerültem ide? Mondtam, hogy nem tudom, de mivel Merényi vezérőrnagyot, volt főnökömet is letartóztatták, feltehető, hogy vele kapcsolatban fognak kihallgatni. A nyomozó közölte, hogy erre is sor kerül majd, de nekem is megvannak a kis saját ügyeim, éppen ezért első feladatomban, hogy letartóztatásomtól kezdődően visszamenőleg legalább 30 napra, óráról órára írjam le, hogy hol voltam és mit csináltam. Miközben mindenféle fasisztának lehordott, kezembe nyomott egy csomó papírt és egy ceruzát, hogy máris kezdjem a beszámolót. Ő most itthagya — mondotta — de ne felejtsem el, hogy az ajtó előtt géppisztolyos őr áll. Hozzákezdtem az íráshoz. A nyomozó óránként bejött, beleolvasott a dolgozatomba és otthagytott. Talán este 11 óra tájban kezdtem el írni. Reggel 6 óra felé bejött az ellenőröm, elvette a papírlapokat, azzal, hogy majd folytatjuk. Legorombított és visszazavart a pincébe. Minden öszekötő ajtónál a falhoz állítottak és bokán rugdaltak, hogy nem elég szorosan tapadok a falhoz. Közben állandóan káromkodtak, és lehordtak mindenféle fasiszta gazembernek.

Másnap egész éjszaka írtam. A harmadik éjszaka hasonlóan zajlott le, csak a nyomozó nélkül. Újra papírt és ceruzát kaptam egy ismeretlen alaktól aki meghagyta, hogy ha készen vagyok, szóljak az ajtó előtt álló őrnek. Reggel felé jelentettem, hogy befejeztem. Erre visszavittek a szokásos górombaságok mellett a pincébe. Az este beköszöntével egy másik nyomozó fogadott. Először mindennek lehordott, azután kijelentette, hogy ők mindent tudnak. Azonban humánus meggondolásból, a saját érdekemben alkalmat adnak arra, hogy őszintén én valljak be mindent, mivel ez enyhítő körülmény-

nek számít majd, ha bíróság elé kerülök. Éppen ezért most átvisz egy másik zárkába, ahol asztal és szék is van, hogy ott nyugodt körülmények között folytathassam a dolgozatomat. Adtak papírt és írószerrel a felszólítással, hogy kezdjem előlről az írást, de most már csak a valós dolgokat részletezzem a legnagyobb pontossággal. Pirkadt a hajnal, amikor visszavezettek.

Eltelt az éjszaka. Reggeli után megjelent egy őr: „nyomás! Szedje a cucát!” — ordítással és a pincelabirintuson keresztül átkísért egy másik épület magasföldszinti tágas, rácsos ablakkal ellátott zárkájába. Ez olyan volt, mint az amerikai filmekből ismert Sing-Sing börtön. A körülbelül 6×5 méteres helyiségnek a folyosó felé eső falát rácszat pótolta. A zárka előtt égő erős fényű izzólámpa és a kintről behatóló fény két oldalról is a falra vetítette a rácsok árnyékát. Így akármerre nézett is az ember vagy valódi, vagy árnyékrácsokat látott maga körül. Későbbben éreztem, hogy ennek az elrendezésnek kifejezetten pszichológiai hatása van. Egy idő múltán ébren és álomban is csak rácsokat láttam. Mint később társaimmal elemeztük, kifejezett rácskomplexus alakult ki bennünk. A nyitott falú cellába természetesen belátott az őr. A betonba rögzített asztalnál ültem és írtam. Ha egy pillanatra megálltam, az őr rámordított: „írjon! Ez parancs!” Egy idő múlva meguntam a hülyéskedését és azt mondtam, hogy írás közben gondolkozni is kell. A válasz az volt, hogy ne pofázzak, hanem írjak. Így azután ha nem is írtam mozgattam a kezem, azt a látszatot keltve, hogy írok. Néhány óránként bejött egy nyomozó és elvitte, amit leírtam.

Estére egy őrnagy elé kerültem. Ez közölte, hogy a türelmüknek vége és másként is vallomásra tudják bírni az ilyen elvetemült összeesküvőt, amilyen én vagyok. A legközelebbi éjszakai kihallgatásomra egy új nyomozóhoz kerültem. Kijelentette, hogy amit írtam az nem más, mint a hatóság provokálása. Odaállított a fűtőtest elé és mély térdhajlításokat csináltatott velem, közben állandóan arcon köpdösött. A nyomozó felajánlotta segítségét. Mielőtt papírra vetném a nem tudom hányadszor leírt írásbeli vallomásomat, majd ő jól átpolitizálja velem a szöveget. Ez annyit jelentett, hogy ismerőseimről és barátaimról, katonabajtársaimról egész egyszerűen azt kellett volna állítanom, hogy Titó láncos kutyái és imperialista kémeek. Erre újra leírtam az előzőeket, hozzátéve egy záradékot: az Államvédelmi Hatóság szerint, az általam ismeretlen nyomozati adatok birtokában, törvénybe ütköző cselekedeteket követtek el, de erről sajnos nekem nincsen tudomásom. Amikor legközelebb felvittek, a Honvédelmi Minisztérium és a tisztii kórház volt szociáldemokratáiról érdeklődtek. Azt kívánták, hogy írjam le, amit tudok róluk. Egyre inkább olyan lelkiállapotba jutottam, hogy ebben a társadalomban, ahol egy ilyen intézményben a legocsmányabb hazugságokat kreálják, és véressel, rugdosással, arculköpéssel kényszerítik azokat felvállalni — nem érdemes élni. Egyébként most már egyre többet hajtogatta a nyomozó, hogy én nagyon tévedek, ha azt hiszem, hogy ők ragaszkodnak a bírósági eljárásokhoz. Az olyan sötét fasiszta összeesküvőket mint én, elteszik láb alól minden különösebb eljárás és jogi cirkusz nélkül is. Megtették ők ezt már számos esetben. Engem is csupán a családom érdekében igyekeznek jobb belátásra bírni. Egyik éjszaka Sólyomra, Pálffyra és az ellenállási mozgalomban vitt szerepünkre is sor került. Mikor erről beszéltem és írtam, összeszedte a papirokat és vagy másfél órán keresztül arccal a falhoz állítva otthagytott. Azután visszatért. Elöttem tépte el az ellenállásról szóló visszaemlékezésemet.

Kijelentette, hogy ezután egy szót se merjek szólani az ellenállási mozgalomról, mert ha a hatóság akarja, be fogja bizonyítani, hogy mind Pálffy, Sólyommal és velem együtt árulták el a fegyveres ellenállást. Nem kell hozzá más, csak dr. Jánossy Ferenc hadbíró százados, aki Rajkról is írásba adta és nyilvánosan vallotta is, hogy a volt belügyminiszter az ellenállás árulója volt. A hadbíró megteheti ezt még egyszer a mi esetünkben is. Éppen ezért ki ne ejtsem a számon többé ezt a szót hogy: ellenállás. Később egy alkalommal — fenyegettetésem közben — elszólta magát. Azzal ijesztgetett, hogy úgy kinyírnak, mint ahogyan azt Jánossyval tették, amikor már terhükre volt. Így tudtam meg, hogy dr. Jánossy Ferenc hadbíró százados, akinek a sopronkőhidai szabadulásomat köszönhettem, már nincs az élők sorában. Egyébként — folytatta — vegyem tudomásul, hogy Bajcsy-Zsilinszky is sötét gazember, angol kém volt, akit ha a nyilasok életben hagytak volna, akkor most velünk együtt akasztanák fel. Ekkor már olyan idegállapotba kerültem, hogy mindent vállaltam volna, csakhogy véget érjenek testi és lelki szenvedéseim. A hazug vádak azonban úgy voltak bonyolítva, hogyha egyetlen személyemre szóló vádat elismerek, azok terhelőek lettek társaimra nézve. Ezért úgy döntöttem: nem vállalom a kiagyalt történeteket.

Felejthetetlen élmény lett számomra egy azóta bizonyos hírnévre vergődött ávos őrnaggyal való találkozásom. Nevét persze, csak később, a rehabilitációs tárgyalásomkor tudtam meg az ügyésztől. Az őrnagy is megbízatást kapott „szórakoztatásomra”. Mikor felkísértek, nekem rohant, néhányszor belém rúgott és visszatérően csak ezt az egy mondatot ismételte: „én magára pikkelek!” A tipikusan diák kifejezés az őrnagyi sarzsi mögött volt tanférfiút sejtetett. Majd égő cigarettáját nyomta az orromba. Végül színes előadást tartott, hogy milyen módokat ismer a megkínóztatásomra. Becsületére váljon, hogy litteratus ember lehetett, még az idevágó régi kínai „szakkönyveket” is ismerte. Elmondta, hogy bemutatja a 14 ládika titkát. Ebbe egy e célra készült résen meztelen lábamat fogja bezárni kiéheztetett patkányok, majd hörcsögök baráti társaságába. Miután ilyen kellemes témákról csevegünk egy pár órát, egyszerre rámondított: az isten b...a meg magát, még mindig nem álmos?! Mondtam, hogy szülész orvos vagyok és jól bírom, megszoktam az éjszakázást. De én nem! — válaszolta — éppen ezért, most húnyni fogok egyet. Ezzel felfeküdt az asztalra és betakarozott a köpenyével. Meghagyta, hogy míg alszik én beszéljek tovább, hogy a hülye ör az ajtó előtt azt higgye, hogy foglalkozik velem. A nép egyszerű gyermekének, az örnek lehülyézése elárulta azt is, hogy valamilyen falu értelmiségének a perifériájáról származik. Mondtam, hogy tőlem aludhat, de én magammal nem tudok csevegni. Erre káromkodott és közölte, hogy akkor is alszik egyet. Valóban két órát horkolt az asztalon. Akkor kiszólt az örnek, hogy vigye vissza ezt a rohadt fasisztát. Később a váci, majd a Gyűjtő Fogházban a történetet elmesélve, többen ráismertek módszereire és mindig azonos mondandójára. A nevét akkor még nem tudtuk, de egy páciense „Piszkos Fred”-nek nevezte el. Ez a név ráragadt. Úgy érzem a név adaptálásáért csak elnézést kérhetünk P. Howardtól. Az ő Piszkos Fred kapitánya első bálozó rózsaszín túllruhás kislány volt az Államvédelmi Hatóság Piszkos Fredéhez képest.

Egy éjszaka felkísértek magasabb régiókba, azt hiszem az épület második emeletére. Meglepetésemre dr. Janikovszky ávos ezredes, Péter Gábor egyik közeli „munkatársa” elé vezettek. Janikovszky orvos volt, ismertük egy-

mást. Most zordonan kijelentette, hogy tudomására jutott, hogy állandóan provokálom a hatóságot, pedig még komolyan meg sem vertek. Hát most ennek is elérkezett az ideje. Most majd dá-dát kapok, hogy észhez térjek. Behívatott három markos civil ruhás pribéket és kiadta a parancsot, hogy ezt a renitens alakot meg kell dá-dázni. A pribékek karon ragadtak és lecipeltek egy ablaktalan, földszinti helyiségbe, amelyik ilyen „mütétekre” volt előkészítve. Az ajtó kívül-belül párnázott, hangfogós volt. Ott mint a műtőasztalra hasra fekve rákötöztek egy keskeny dikóra. Lehúzták a cipőmet, zoknim már régen nem volt, és két oldalról a két böllérlegény talpaimat kezdte püfölni gumibottal. Kezdetben szörnyű fájdalmat éreztem, bizonyosan ordítottam is, majd elvesztettem az eszméletem. Arra tértem magamhoz, hogy egy vödör hideg vízzel nyakon öntöttek. Majd talpra rántottak és elkezdtek ugráltatni a kínosan fájó talpaimon. Azután a hónom alá nyúlva egy székre állítottak fel és kényserítettek, hogy onnan ugrándozzak a padlóra. Az egyik pribék, jó negyedóra múlva elmagyarázta, hogy ez az ugrálás csak jót tesz, mert nem fog nagyon megdagadni a talpam. Egyébként a főnök azt üzeni — folytatta —, hogy ők nem unják meg. Ahányszor csak ellenkezem, ismét ilyen verést kapok. Azután becipeltek egy körülbelül 1 négyzetméter alapterületű zárkába. A falnak döntöttek és az ajtót rám zárták. Ebben nem hogy egy ember, de egy féreg sem tudott volna leülni vagy lefeküdni. Velem szemben bekapcsoltak egy több száz watt erősségű izzólámpát. Nem tudom leírni, hogy milyen szörnyen éreztem magam. Alig tudtam állva maradni. Lábam rettenetesen fájtak, testileg-lelkileg meggyötört voltam. Hirtelen eszembe jutott, hogy elvégre én orvos vagyok, miért kinzom itt magam? Tudok én áju-lást produkálni! Egyszerűen lecsúsztam a földre, amennyire a fal engedte. Már hallottam is az ór kiáltását: a fogoly elájult! Az ajtót kinyitották, a zárka elé fektettek a földre, s meg sem nézve a légzésemet, elkezdték az elsősegélynél tanult mesterséges lélegeztetést. Egy idő múltán úgy tettem, mintha magamhoz térnék. Erre az egyik ór elszaladt telefonálni. Rövidesen visszajött, ketten karomnál fogva elvittek egy másik vizes zárkába, mely kétszemélyes volt. A másik priccsen egy elég rossz kinézésű alak gubbasztott. Az örök ráparancsoltak, hogy vigyázzon rám és egy törölközőnyi rongydarabbal borogassa a talpamat.

A TÁRGYALÁS

1950. augusztus 9. A bíróság elnöke a védőknek adott szót. Védőknek...? Ezeknek a szakférfiúknak a beszédei a tárgyalásnak nevezett cirkusz betetőzését jelentette. A hivatalból kirendelt ügyvédek előzőleg nem is beszéltek velünk. Egymás után álltak fel és kifejtették nézetüket, hogy ilyen fasiszta összeesküvők semmilyen kíméletet nem érdemelnek. A megfelelő ítéletet kérték. Ezek után a bíróság ítélethozatalra vonult vissza. Rövid néhány perc múlva újra megjelentek a tárgyalóteremben. Az egyik bíró kezében még égett a cigaretta, melyet távozásakor gyújtott meg.

A mellettünk ülő ÁVH-s nyomozókkal együtt felálltunk. Sólómy Lacira pillantottam. Tekintetünk találkozott. Alig észrevehetően mutatóujjával hurokot rajzolt a nyaka köré. Jelezte, hogy tisztában van azzal, ítélete csak kötél lehet.

Sólómy László vezérkari főnök mellett Beleznay István vezérőrnagy a

Honvédelmi Minisztérium Anyagi Csoportfőnöke állt, majd sorrendben: Révay Kálmán vezérőrnagy, a tüzérség parancsnoka, Illy Gusztáv altábornagy, a Honvédelmi Minisztérium személyügyi főcsoportjának vezetője, Somogyi Imre hadbiztos vezérőrnagy, Dumbovics Emil vezérőrnagy, a budapesti hadtest parancsnoka, Gömöri Viktor vezérőrnagy debreceni hadtestparancsnok. Azután egy általam ismeretlen rendőr ezredes következett. Mellette Kuthy László vezér ezredes a honvédség főfelügyelője, Lőrincz István vezérkari ezredes, Dr. Merényi Gusztáv orvos vezérőrnagy. Következtem én, Aranyi Sándor dr. orvos ezredes, Vermes Zoltán hadmérnök alezredes, Vértés László vezérkari ezredes Sólyom László helyettese, Varga Tibor vezérkari alezredes, Pogány Lajos műszaki őrnagy s végül egy nő, emlékezetem szerint Koszorús Gábor alezredes felesége.

Azután elhangzottak az ítéletek. Az első 14 vádlottat, Sólyom Lászlótól Vermes Zoltánig bezárólag kötéláltali halálra, Koszorúsánét 12 évre, a többieket, tehát a fennmaradó létszámot életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték.

ÉS AZUTÁN...

Még hosszú fejezeteken keresztül idézhetném dr. Aranyi Sándor visszaemlékezéseit, négyesztendőös börtönélményeinek leírását. A fegyőrök állati kegyetlenkedéseit, a kurtavasba verést, a folyosóra állított emberek gumibotok és seprőnyelek közötti vesszőfutását. Dr. Aranyi végigdolgozta rabsága 4 évét. Hyppocratesi esküjéhez híven gyógyított is, akit vagy akiket csak lehetett. A rabok műhelyeiben az egészségügyi ellátás egyenlő volt a semmivel. A gépekből kipattanó acéldarabkák nagyon gyakran fúródtak a szemgolyóba. Ezek eltávolítására primitív, de használható „műszert” fabrikált. Egy fanyélbe szorított löszórhurkot. Ennek segítségével mennyi embert mentett meg a vakságtól? Sorolhatnám tovább a megübbentő történeteket..., de minek?

1954-et írtunk már akkor, hogy elkezdte ügyének felülvizsgálatát a Legfelsőbb Katonai Törvényszék. Az év szeptember 9-én szabadult a Fő utcai ÁVH-börtönből. Batta István altábornagy honvédelmi miniszter parancsára Simonyi ezredes a H. M. személyügyi főcsoport-helyettese segített neki és családjának az élet újrakezdésében. Mivel a rabsághól a négy évre járó 162 Ft munkabérrel bocsátották el, először is 5000 Ft gyorssegélyt utaltatott ki számára. Később Simonyi ezredes segítségével lakáshoz is jutott. 1954. október elsején zajlott le a Legfelsőbb Katonai Törvényszék rehabilitációs tárgyalása. Dr. Sarkadi ügyész az Államvédelmi Hatóság által koholt összes vádat elejtette. Rangját és kitüntetéseit visszakapta. Batta miniszter elrendelte régi beosztásába való visszahelyezését és 45 000 Ft kártérítés megfizetését.

Dr. Aranyi Sándor, börtönéveire hivatkozva nem tért vissza a számtalan testi és lelki megpróbáltatás miatt a honvédség kötelékébe. Vidéki elhelyezést kért. Így került, mint az alakuló új szülőotthon igazgató-főorvosa Csongrádra. Az első éjszakán, melyet feleségével és gyermekeivel a városban töltött, különös álmat látott. Kisgyermek volt és régen elhunyt édesanyja kezét fogva, egy smaragdözd réten sétált. A mezőn ezerszámra nyíltak a fehér virágok és felettük kis kék pillangók repdestek. A rét szélén, a vízbeajló fűzfák ágaitól szegélyezve méltóságteljesen hömpölygött a Tisza.